

KAPellen en kruisen

nummer 76

oktober 2017

STICHTING Kruisen en

KAPellen in Limburg

375 jaar Kevelaer / 100 jaar Fatima

Stichting Kruisen en Kapellen in Limburg

Swalmerstraat 100
Postbus 470
6040 AL Roermond

Telefoon
(0475) 386 747

E-mail
skkl@bisdom-roermond.nl

Website
www.kruisenenkapellenlimburg.nl
www.facebook.com/kruisenenkapellen

Bank
ABN-AMRO
IBAN: NL58 ABNA 0576 2201 59
BIC: ABNANL2A

Doel

De stichting, verbonden met het Bisdom Roermond, is als overkoepelende organisatie sinds 1954 actief betrokken bij de zorg voor kruisen en kapellen in Limburg.

Doelstelling is het adviseren en stimuleren van lokale groeperingen en particulieren.

De stichting adviseert op het gebied van restauratie en onderhoud, alsmede bij het oprichten van kruisen en kapellen.

Kapellen en Kruisen

is een uitgave van de Stichting Kruisen en Kapellen in Limburg

Redactie

Wim Clout en Sander van Daal

Donateurs

minimaal € 25,- per jaar

Abonnementen

€ 15,- per jaar

ISSN 1875-1644

provincie limburg

HUIS VOOR DE KUNSTEN LIMBURG

BISDOM ROERMOND

VAN DE VOORZITTER

Plastic Jezus

“Een plastic Jezusbeeld! Het zal toch niet waar zijn?” Reacties als deze kreeg ik eind augustus diverse keren, nadat er in de media berichten waren verschenen over het maken van kunststof replica's van corpussen en heiligenbeelden. Veel mensen stelden zich daarbij een kitscherig beeldje voor, dat ergens in het verre oosten als massaproduct wordt vervaardigd. De uitleg dat ‘plastic’ in dit geval een wel heel simpele vertaling is van kunstthars, waarvan één op één gelijkende kopieën worden gemaakt, die met het blote oog niet van het origineel te onderscheiden zijn, kon de meeste mensen gelukkig weer geruststellen.

De vele aandacht die er in de media was en de reacties daarop, geven weer eens aan hoe zeer kruisen en kapellen met onze omgeving en dus ons leven verbonden zijn. Tot op de redacties van landelijke kranten en omroepen vindt men blijkbaar dat ze bij Limburg horen en dat het opvallend is als we adviseren om ze van hufteerproof-materiaal te maken.

Helaas is dat soms wel noodzakelijk. Afgelopen jaar hebben we als stichting van diverse kanten signalen opgepikt dat er kruisen en andere klein-religieus erfgoed-objecten vernield of gestolen werden. Vanwege het materiaal? Uit baldadigheid? Wie zal het zeggen? Natuurlijk is vandalisme van alle tijden. We hebben ook geen harde bewijzen dat er nu méér vernield wordt dan pakweg 10 of 20 jaar geleden. Het lijkt er wel op.

Maar dat kan ook een vertekend beeld zijn, omdat we met z'n allen er meer over praten en er bijvoorbeeld op facebook meer berichten over verschijnen.

Vandaar onze oproep aan alle eigenaren en beheerders van kruisen, kapellen en ander klein-religieus erfgoed om vernielingen, diefstallen of andere incidenten voortaan te melden. Bij de politie natuurlijk, maar ook bij ons als stichting. We kunnen dan bijhouden wat er nu werkelijk gebeurt en u over enige tijd laten weten of er inderdaad sprake is van een toename of alleen maar van incidenten. Ik hoop natuurlijk dat laatste.

Intussen zit ik ook nog te denken over die ‘plastic Jezus’. In elk bedevaartsoord zijn al vele jaren heiligenbeelden van kunststof te koop. Geen nieuws dus eigenlijk. En toch trok dat woord ‘plastic’ nu opeens de aandacht. Wellicht omdat het de bijklank ‘niet echt’ heeft. Plastic is vaak nep. ‘Fake’ zeggen ze tegenwoordig in Amerika. En Jezus is natuurlijk niet fake. Elk corpus op een kruisbeeld herinnert ons aan Zijn lijden. Dat was bepaald niet nep. Veel mensen vinden bij Hem troost en steun om de pijn, de zorgen en het verdriet in hun eigen leven aan te kunnen. Zo is elk kruisbeeld een symbool geworden dat lijden weliswaar bij het leven hoort, maar nooit het laatste woord heeft. Dat is ook de functie van onze wegkruisen. Of ze nu van steen, hout, gietijzer of kunststof zijn gemaakt.

*Matheu Bemelmans,
voorzitter*

INHOUDSOPGAVE:

2	Van de voorzitter	14	'n Kruis vernielen? en dan ook nog een E.K.Kruis!
2	Inhoudsopgave	15	Der Schoone Christus van Kunder te Kunrade
3	Veel mediabelangstelling voor replica's van corpussen en heiligen	16	Maria Bedevaartsoorden van de contrareformatie II
4	Nederweert koestert haar religieus erfgoed	20	De Lieve Vrouwkes van Limburg (13)
6	Eigen Mariakapel	22	Kozijnen, deuren en vensters
8	Een stukje Fatima bij een eeuwenoud knooppunt	12	Maria in de meimaand
10	Custerskapelke Baexem, een kapel uit dankbaarheid	26	Archivaria
12	Inzegening nieuwe Mariakapel Broekhem	26	Nieuwe website Heerlen en Brunssum
		27	Aandachtsgebieden bestuursleden

FOTO'S OMSLAG:

voorzijde: Kapel O.L.Vrouw van de Heilige Rozenkrans (Fatima), Ten Esschen. Foto: Sander van Daal
achterzijde: Beeld O.L.Vrouw van de Heilige Rozenkrans, Kapel Ten Esschen. Foto: Sander van Daal

In Nederweert zijn in april 2017 door het College van B&W negen 'nieuwe' bouwwerken aangewezen als gemeentelijk monument. Dit gebeurde op voordracht van de gemeentelijke Erfgoedcommissie. Met de nieuwe monumenten erbij heeft de gemeente nu maar liefst 86 gemeentelijke monumenten; daarnaast heeft Nederweert ook 35 Rijksmonumenten. Bij de nieuw aangewezen monumenten zijn er drie die tot het religieuze erfgoed behoren.

Beeldengroep van het Heilig Hart, Ospel

Heilig Hartmonument op de begraafplaats van Ospel

P.J.H. Caris (1852-1935) vierde in 1924 zijn zilveren jubileum als pastoor in Ospel. Hij nam het initiatief tot het plaatsen van een Heilig Hartbeeld. Het beeld werd in 1926 geplaatst in een speciaal daarvoor ingericht parkje op de begraafplaats bij de R.K. Kerk van Onze Lieve Vrouw Onbevlekt Ontvangen.

De beeldengroep is een schepping van Albert Verschuuren (Tilburg, 11 maart 1887 - Oosterhout, 3 november 1953), een Nederlandse schilder en beeldhouwer. Hij werkte vermoedelijk bij het atelier van Pierre Cuypers, voor hij in 1905 naar Amsterdam vertrok. In Amsterdam studeerde aan de Rijksacademie van beeldende kunsten bij Antoon Derkinderen. Van 1921 tot 1942 was Verschuuren docent aan de tekenafdeling van de Katholieke Leergangen, voorloper van de Tilburgse kunstacademie. Als kunstenaar maakte hij vooral christelijk religieus werk, vaak in opdracht van kerken.

De materiële toestand van het monument is zeer slecht, zodat een kostbare restauratie op termijn verwacht mag worden.

Kapel van Onze Lieve Vrouw van Lourdes, Nederweert-Schoor

Het buurtschap Schoor ligt rond de gelijknamige weg, ongeveer twee kilometer zuidoostelijk van de kern van Nederweert, daarvan gescheiden door de Zuid-Willemsvaart.

Op de locatie van een omstreeks 1900 geplaatst wegkruis, waarvan het corpus naar verluidt door Cornelis Bruekers zou zijn meegebracht van een bedevaart naar Kevelaer, verrees in 1916 een devotiekapel, die werd toegewijd aan O.L. Vrouw van Lourdes. In 2016 werd het eeuwfeest van de kapel uitgebreid gevierd. Het gebouw, een hulpkerk van de St. Lambertuskerk in Nederweert, wordt gevormd door de oorspronkelijke kapel aan de noordwestzijde en de in 1951 aangebouwde kerkzaal. Samen met een uitbreiding (naar ontwerp van architect Jos. Nijskens uit Nederweert) uit 1958 bezit het een kruisvormig grondplan met een iets uitgebouwd koor aan de zuidoostzijde. De deuropening is onder de gecementeerde latei voorzien van dubbele houten deuren. Boven de latei bevindt zich een door Mathieu Janssen van de N.V. Russel-Tiglia vervaardigd in keramiek uitgevoerde reliëf met centraal O.L. Vrouw van Lourdes, het jaartal 1958 en symbolen schip, roos en kerkgebouw.

Kapel van Schoor kort na de bouw in 1916.

Latei boven de ingang van de kapel van Schoor

Veldkapel aan de Hoofstraat

Antonius van Eijk bouwde in 1905 bij zijn huis aan de doorgaande weg van Ospel naar Nederweert-Eind om het bestaande hagelkruis een pittoreske kapel. Het kruis was daar enkele jaren eerder gesticht naar aanleiding van een zware hagelbui waardoor de gewassen zeer zware hagelschade leden. Bij het kapelletje kon men bidden voor het behoud van de gewassen.

Viering 100-jarig bestaan van de kapel aan de Hoofstraat

In 1981 was het bouwwerk toe aan renovatie en op 29 april 1982, ter gelegenheid van de gouden bruiloft van het echtpaar van Dijk-van Eijk, werd de kapel vak-kundig gerenoveerd in de oude stijl. Het crucifix en het corpusbeeld werden geheel van verf ontdaan en van een beschermende bruine laag voorzien. Ook werd het interieur aangevuld met beelden van Maria van Smarten en de apostel Johannes, vervaardigd door de heer P. Kurstjens van atelier "De Olde Kruyk" in Milsbeek.

In 2005 werd ter ere van het 100-jarig bestaan een feest gegeven. Er werd een mis opgedragen door pastoor Toon van Dijk. Sinds kort is het beheer van de kapel ondergebracht in een daarvoor door buurtbewoners opgerichte stichting. Samen met de nu toegekende monumentenstatus is op die manier aandacht voor en behoud van de kapel voor de lange toekomst gewaarborgd.

Foto-verantwoording:

Stichting Geschiedschrijving Nederweert, Pieter van Traa, Gemeente Nederweert en Alfons Bruekers.

Jeu noemt zichzelf niet streng katholiek. De sluiting van kerken gaat hem echter nauw aan het hart. Het zou inderdaad jammer zijn als men de kerken zou afbreken. Architectonische en culturele waarden gaan hierdoor verloren. Men moet ernaar streven om de kerken een andere bestemming geven te geven. Zolang het beeldbepalende van de panden maar behouden blijft en de kerkschatten te bezichtigen blijven in musea. Laten we daarom deze gebouwen beschermen als cultureel religieus erfgoed. Dit ben ik helemaal met hem eens. Ook ik zou het erg jammer vinden als ze verdwenen. Wat zou het Limburgs landschap zijn zonder de kerktorens?

Jeu liet in 2011 een prachtige Mariakapel in zijn eigen bostuin bouwen. Na weer een drukke dag heeft hij

dan de gelegenheid om zijn hoofd leeg te maken bij Maria. Als hij over zijn droomproject begint, het bouwen van deze eigen Mariakapel, is hij bijna niet meer te stuiten.

Jeu leerde ik kennen toen hij bij onze schilderclub begon als nieuw lid: ongeveer een half jaar geleden. Hij is herstellende van een herseninfarct. Ondanks de handicap van een gedeeltelijke verlamming wil hij het vrij tekenen tot in de puntjes gaan beheersen. In gesprek met hem ontdek ik zijn gedrevenheid om niet snel bij de pakken neer te zitten.

Hij heeft in zijn leven een groot bedrijf opgebouwd. Al op jeugdige leeftijd begon hij in het duivenhok van zijn vader voor zichzelf. Creativiteit had hij als kind van huis uit meegekregen en zijn ouders gaven hem de kans en de vrijheid om dat talent volop te ontplooiën. Daarnaast is hij altijd betrokken geweest bij het culturele- en het verenigingsleven in zijn woonplaats, maar ook in de regio. Hij kreeg in zijn leven diverse onderscheidingen, zoals onder andere: Venloenaar van het jaar 2013 en onlangs nog een Koninklijke onderscheiding.

Waar Jeu overal zijn steentje heeft bijgedragen is te veel om op te noemen. Het projectmatig organiseren van jubilea, herdenkingen en andere festiviteiten zit hem in het bloed. Hij ambiert geen bestuursfuncties maar draagt liever zijn steentje bij op de achtergrond. Hij bestaat de kunst om mensen enthousiast

te maken. Bij veel grote projecten binnen het verenigingsleven en culturele instellingen was hij vaak de kartrekker en verleende daarnaast ook regelmatig financiële steun.

Je vraagt je af: waar haalt hij de energie en tijd vandaan om dit alles te doen, naast zijn drukke verantwoordelijke baan als directeur/eigenaar van een groot bedrijf.

Als hij verneemt dat ik geïnteresseerd ben in kruisen en kapellen, nodigt hij me uit voor een bezoek aan zijn familiekapel. In 2011, toen hij vijftenzestig werd, heeft hij uiteindelijk zijn droomproject: "het bouwen van een eigen Mariakapel", verwezenlijkt. Hij beschouwt dit als een cadeautje voor zijn verjaardag. Ook het bouwen van de kapel ziet hij als een project en steekt hier weer zijn volle energie in. Hier werkte hij compleet met een planning en met ontwerpschetsen zoals hij de kapel in gedachten had. Het frappante vind hij ervan dat het in grote lijnen ook zo is geworden, zoals hij het al jaren voor zich zag: zeker wat betreft de vorm en afmetingen.

Vrijdagmorgen 12 mei 2017 ga ik samen met andere mannelijke collega van de schilderclub bij hem op bezoek. Na zijn komst zitten we nu met drie mannen in deze club: tussen tien vrouwen. We maken kennis met zijn vrouw Annette en vinden Jeu in de garage achter zijn tekentafel. Volgens Annette is hij hier vaak te vinden. Het tekenen is weer een nieuwe uitdaging waar hij zich helemaal in kan verliezen. Nu gaan we samen met hem en zijn vrouw naar zijn droomproject in hun prachtige bostuin: een geweldig stukje natuur dat ze zoveel mogelijk in zijn oorspronkelijke staat hebben

bewerkte houten sokkels, waarop engelen prijken met vleugels in bladgoud. Het gedempte licht valt binnen door vier prachtige gotisch glas in lood ramen. Het zijn ontwerpen van de architect Wielders van de Amsterdamse school. Deze zijn afkomstig van het Bisschoppelijk college te Sittard.

Verschillende kaarsenstandaards op het altaar en op de tegelvloer zorgen voor een sfeer verhogende beleving.

behouden. Als we over het bruggetje de vijver oversteken kunnen we het kapelletje in zijn volle glorie aanschouwen. Het ligt sprookjesachtig tussen het groen, omgeven door struiken en oude bomen.

Als Annette de prachtige eikenhouten deur opent, blijven we even vol bewondering staan om de inrichting op ons te laten inwerken. Deze eerste indruk is in één woord: overweldigend. Nu kunnen we begrijpen waarom hij en zijn vrouw hier vaak vertoeven. Alles straalt hier rust uit.

We nemen even plaats in de bank terwijl Jeu ons diverse bijzonderheden vertelt over het Mariabeeld dat met het kindje Jezus op het altaar staat: in de uitgebouwde apsis. Een beschilderd houten beeld van ca. 1860, afkomstig uit Zuid-Frankrijk. Boven de gotische doorgang naar de apsis staat de toepasselijke spreuk: **“Wao mien Mooder mich geleerd haet um te Baeje”**, als een ode aan hun ouders en de Limburgse cultuur. Tegen de zijwanden hangen twee fraaie handgeschilderde, kunstig

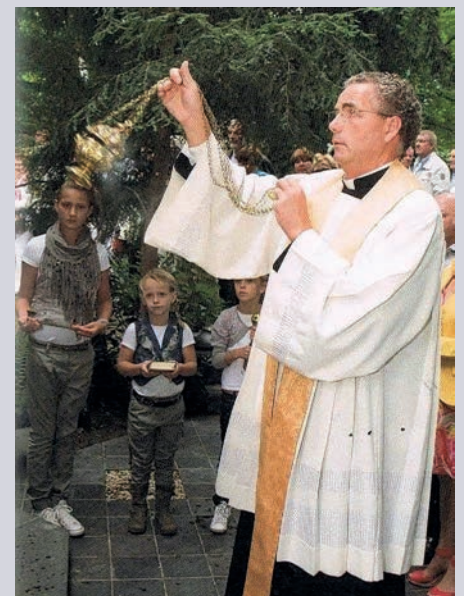
Over elk onderdeel weet Jeu wel een aantal bijzonderheden te vertellen. Boven de toegangsdeur een groot corpus van de gekruisigde Christus, gevonden op een zolder bij een heerroom van Jeu. Dit heeft hij hier van de ondergang gered want zijn oom wilde het al bij het afval doen. Dit kunstwerk wordt toegeschreven aan de kunstenaar Aad de Haas.

Als we naar boven kijken zien we het dakbeschot van gedecoreerd hout, voorzien van neogotisch schilderwerk. Dit is afkomstig uit een voormalige neogotische kerk uit Heerlen. Hieraan prijkt een prachtige kroonluchter. Het meubilair bestaat uit enkele bankjes en een aantal stoelen

Buiten gekomen bewonderen we het vakwerk dat hier door verschillende bedrijven is uitgevoerd. Hier laten diverse ervaren vakmensen nog eens zien wat men met geduld en vakmanschap kan realiseren. Boven de toegangsdeur hangt nog een klein kunstwerkje: een terracot-

ta keramisch corpus, afkomstig uit keramisch atelier van H. Cremers uit Tegelen. Op het dak prijken drie fraai gevormde pions in zink en koper, afkomstig van het klooster der Dienaressen van de heilige geest te Steyl. Het hoogste punt van het kapelletje wordt gevormd door een klokkentorentje. Aan de achterkant in apsis zit een Belgisch hardstenen uilengat, afkomstig van een boerderij uit Glons in België.

Het kapelletje werd op zondag 28 augustus 2011 ingezegend door pastoor Dautzenberg van de Martinuskerk in Tegelen, in het bijzijn van familie, vrienden en bekenden. Deze stijlvolle plechtigheid werd opgeluisterd door gepaste zang van het mannenkoor van de Tegelse Hofzangers. Voor deze zangvereniging organiseerde Jeu onder andere hun vijftig jarig bestaansfeest in 2010.

Terug aan zijn tekentafel praten we nog een tijdje na, terwijl Annette ons voorziet van een heerlijke kop koffie. Jeu laat ons zijn schetsen zien die hij maakte over het onderwerp figuurtekenen. Hierbij wil hij zich tevens verdiepen in de grondbeginselen en de anatomie van de mens, om zo alles natuurgetrouw mogelijk weer te kunnen geven. Hij heeft weer een nieuw project en ik ben er zeker van dat ook dat gaat slagen.

Ten Esschen: iedereen kent het van de verkeersinformatie als een knooppunt waar men regelmatig kan aansluiten als het drukke verkeersgeraas tot stilstand komt. Het buurtschap binnen de gemeente Heerlen ligt ingesloten tussen de autowegen A76 en N281, op een heuvelrug tussen het kronkelende Geleenbeekdal en het industrieterrein Ten Esschen en de Woonboulevard Heerlen. En dit was niet het eerste knooppunt op deze plaats: het oost-west tracé van de Romeinse handelsweg van Keulen via Jülich liep over Ten Esschen naar Voerendaal bij Ten Hove langs een groot Romeins villacomplex bij de aansluiting op de Via Belgica. Deze twee kilometer zuidelijker gelegen belangrijke militaire Romeinse verkeersader Via Belgica verbond Colonia Claudia Agrippensia (Keulen) met Boulogne-sur-Mer. In noordelijke en zuidelijke richting liep een secundaire Romeinse verbindingsweg vanuit Heerlen langs Ten Esschen via Gangelt en Geilenkirchen naar Xanten.

Devotiekapel Onze Lieve Vrouw van de Rozenkrans

Pater J. Moonen, rector van het rectoraat Onze Live Vrouw Boodschap in Nieuw-Lotbroek, deed in augustus 1944 een oproep van de preekstoel om een Mariakapel te stichten om zo af te smeken dat het rectoraat gevrijwaard mocht blijven van alle oorlogsgeweld. Dhr. Jos Maessen nam het initiatief de kapel te bouwen in Ten Esschen en hij betrok daarbij de heren P. Simons en J. Vliegen. Rector Moonen was zeer verheugd dat aan zijn plannen vervolg werd gegeven. Jacques Maessen sr. stelde de grond gratis ter beschikking en er werd een comité samengesteld van negen personen om de bouw te verwezenlijken.

De eerste vergadering van het kapelcomité vond plaats in de spreekkamer van het klooster van de paters montfortanen en werd voorgezeten door rector Moonen. Er vond een verkiezing plaats om een voorzitter, secretaris en een penningmeester te benoemen. 25 mei 1945 schreef het kapelcomité een brief aan mgr. Lemmens over het initiatief van de bewoners voor de oprichting van een Mariakapel in Ten Esschen uit dankbaarheid aan de Hemelse Moeder voor oorlogsgeweld gespaard te zijn gebleven. Gevraagd werd om goedkeuring om de kapel toe te wijden aan Onze Lieve Vrouw van Fatima. Achter deze getypte benaming is met de hand "de H. Rozenkrans" geschreven. Ook in de aantekening onderaan de brief is de benaming "van Fatima" vervangen door "van de H. Rozenkrans". Mgr. Lemmens bezocht het rectoraat bij gelegenheid van het 25-jarig bestaan. Bij die gelegenheid heeft rector Nelissen persoonlijk de toestemming van de bisschop gevraagd voor de bouw en toewijding van de kapel.

Besloten werd om Anton J. Bartels (1879-1966) uit Heerlen als architect aan te wijzen. Op 7 december 1945 heeft Bartels zijn plannen voor toestemming naar het College van algemene Commissarissen voor de Wederopbouw in Maastricht gestuurd. Hij kreeg bericht

van dit college dat er eerst toestemming moest komen van de welstandscommissie van de gemeente Hoensbroek. De reactie van de gemeente bleef tot februari 1946 uit en bleek uiteindelijk ook negatief: er mocht niet worden gebouwd op de beoogde locatie. Nader overleg met de welstandscommissie en de streekplannendienst resulteerde erin dat de commissie de situatie op locatie kwam bezien. Kritiek had de commissie op het ontwerp vanwege de schaal van de te bouwen kapel: deze zou

monie Sint Gabriël uit Hoensbroek Station en Harmonie Sint Joseph, Harmonie Sint David, Schutterij Sint Sebastianus en gymnastiekvereniging Furenthela uit Voerendaal.

Sinds 1951 bevinden zich in de kapel twee stenen met de inscripties "S.M." en 'FATIMA 13-10-1951 J.S.'. Ze zijn ingemetseld in de console van het Mariabeeld. Deze stenen werden meegenomen uit Fatima door Jan Severens, die in oktober 1951 een reis naar Lourdes en Fatima maakte. Hij had deze reis gewonnen bij een loterij, gehouden in het rectoraat in Hoensbroek-Station. Hij had zich voorgenomen een aandenken mee te brengen van de plaats waar Maria was verschenen voor de kapel van Ten Esschen.

te monumentaal worden en de boog was te kathedraal-achtig. Hiermee zou de kapel niet typisch Limburgs zijn. Na het in ogenschouw nemen van de verschillende mogelijke bouwterreinen werd toch het door het kapelcomité beoogde terrein het geschiktst bevonden. Met het argument dat dit terrein door de eigenaar gratis ter beschikking werd gesteld en nadat de ontwerpen waren aangepast, werd de vergunning op 22 juni 1948 verleend. Aannemer P.H. Boesten uit Klimmen kon aan het werk. De kapel werd opgetrokken in Kunradersteen en voorzien van een met zwarte pannen gedekt zadeldak. Een smeedijzeren hekwerk sloot de kapel af. In de kapel werd een eikenhouten beeld van Maria geplaatst van de in Craubeek geboren en in Maastricht werkzame beeldhouwer Jean Weerts (1902-1966).

Zondag 29 augustus 1948 kon de kapel worden ingezegend door mgr. Lemmens, in bijzijn van deken Custers van Schinnen, pastoor Poels en burgemeester Dautzenberg van Voerendaal en locoburgemeester Mannens van Hoensbroek. Rector Nelissen opende de plechtigheid. Er werd teruggedacht aan de oorlogstijd. De wei waar de kapel werd gebouwd, aangewezen door de bewoners in augustus 1944, was in de bezettingstijd nog de plaats geweest waar de Duitsers hun geschut opstelden om de geallieerden op te wachten. Ze trokken echter weg zonder dat er een schot was gevallen en de volgende dag reed een Amerikaanse tank Ten Esschen binnen.

Mgr. Lemmens noemde die tijd "het uur van Maria". Van belang was het, aldus de bisschop, touw aan Haar te blijven. Dan zou zij alles als een allerliefste moeder voor Haar kinderen doen. Ook riep hij op om te midden van de opkomende industrie trouw te blijven aan oude zeden en gewoonten. Hij wijdde Ten Esschen plechtig toe aan de H. Maagd Maria.

Op diezelfde dag vond ook een fancy fair plaats ten bate van de kapel. Hieraan werd meegewerkt door kerkelijk zangkoor Sint Gregorius en har-

Het 25-jarig bestaan van de kapel werd op 8 september 1973 gevierd met een eucharistieviering tot intentie van de overledenen van Ten Esschen, de overleden leden van het kapelcomité en voor de huidige bewoners van Ten Esschen.

In 1979 werd het buurtschap opgeschrikt door de verdwijning van het Mariabeeld uit de kapel. Door opletende buurtbewoners beschikte de politie al gauw over het kenteken van een auto die voor de kapel geparkeerd had gestaan. Op die manier kon door de politie snel de dief worden aangehouden die het beeld voor 40 gulden aan een heler had verkocht en een passant ook bekende tuinkabouters te hebben gestolen uit de tuinen in de buurt. Het beeld, dat met grof geweld was los gemaakt, kon weer in de kapel worden geplaatst. Er is overwogen een cementen afgietsel te maken maar uiteindelijk keerde het originele beeld weer terug.

In de kapel branden nog dagelijks kaarsen. Maria staat er doorgaans ook ruimschoots in de bloemen en mensen gedenken er, getuige de vele bidprentjes op het altaar, hun dierbare overledenen. Op zaterdagavond aan de vooravond van Pinksteren wordt er traditiegetrouw de H. Mis gevierd.

Ontleend aan een map met documentatie aanwezig in de kapel

Custerskapelke Baexem, een kapel uit dankbaarheid

door Jos Backbier

In het jaar 2000 is het boek 't Land van Horne met steun van de Rabobank uitgegeven. In het boek staan achtergrondverhalen over het Leudal en wordt ook een aantal kruisen en kapellen beschreven.

Een van die kapellen is het Custerskapelke aan de Stapperstraat 4 in Baexem. Dit kapelletje is genoemd naar de oprichter van de kapel, de familie Custers. In bovenstaand boek wordt vermeld dat het kapelletje is gebouwd omstreeks 1920, maar die datum klopt niet.

Via bestuurslid Chris Willems heeft de dochter van de stichter, mevrouw Mevissen-Custers, thans woonachtig in Roggel, contact gezocht met de stichting, om deze fout te corrigeren. De familie Custers heeft in de oorlog een aantal eva-

cués uit Wesse, Nunhem en Buggenum opgenomen. Vader Custers beloofde toen, als het gezin gespaard zou blijven, een kapelletje te stichten. Deze belofte is in 1954 ingelost (foto 1). Mevrouw Mevissen heeft nog een aantal foto's van de inwijding door pastoor Ament en kapelaan Van der Heyden. Op een van de foto's staan twee zoons van de oprichter, die als misdienaars fungeerden (foto 2).

De kapel is getekend door architect Huysmans uit Roermond en is gemetseld met rode handgevormde stenen. Het dak is gemaakt van blauwe dakpannen. Op de topgevel is een kruis aangebracht en in de deuropening zit een halve deur (foto 3). In de kapel staat een beeldje van Maria, Koningin van de Vrede. Het beeldje is gesneden uit een eiken balk, afkomstig uit de schuur van de boerderij van de familie (foto 4). Het is door de heer Verviers, een kunstenaar uit Maastricht en destijds woonachtig in de oude Pastorie van Baexem, vervaardigd.

Dankzij de inspanningen van mevrouw Mevissen-Custers, in samenwerking met ondergetekende, regiovertegenwoordiger van SKKL voor de gemeente Leudal, zijn de juiste gegevens boven water gekomen en hebben we het archief kunnen verrijken met waardevolle oude foto's uit 1954. Een aantal van deze foto's uit 1954 vindt u als aanvulling bij dit artikel. De kleurenfoto's zijn dit jaar gemaakt.

De oude foto's komen van de privéverzameling van de familie Custers.

De kleurenfoto's zijn door Jos Backbier genomen.

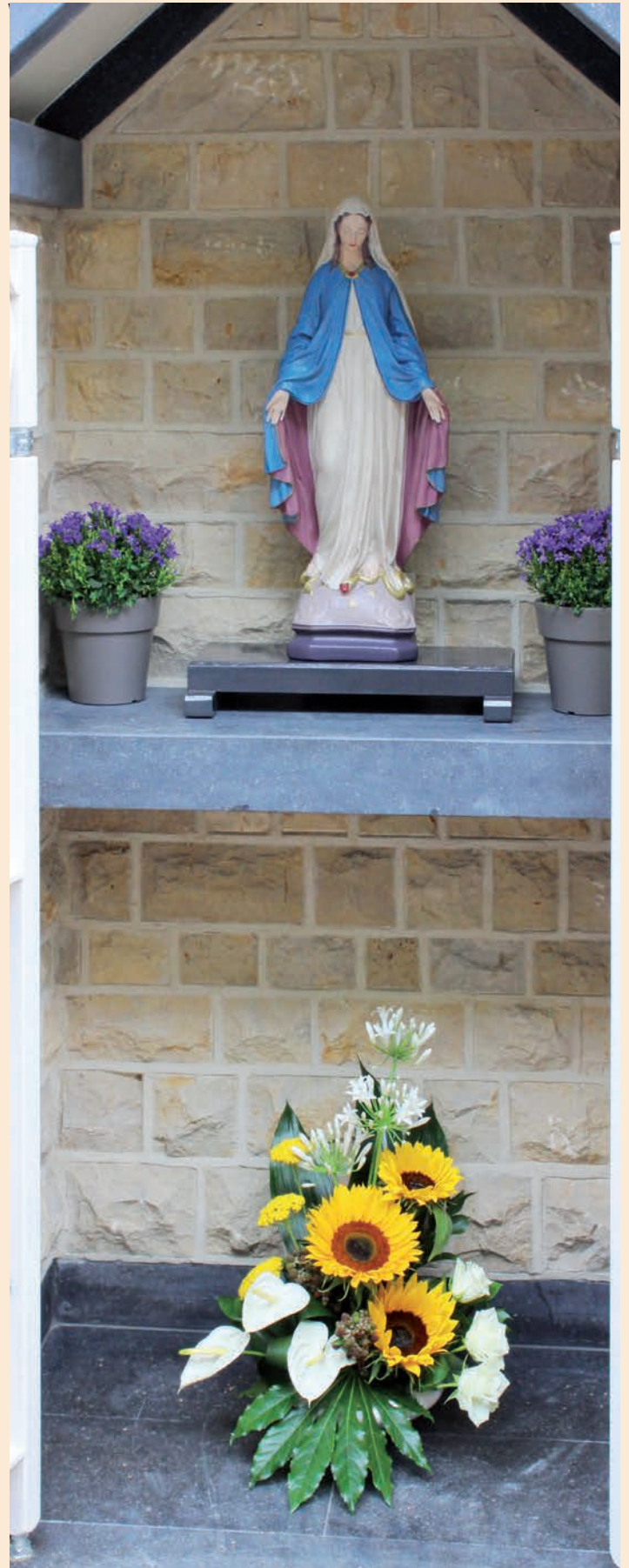

Inzegening nieuwe Mariakapel Broekhem

door Werkgroep Kruisen & Kapellen Valkenburg

Op de hoek van de weg Broekhem - Cremerstraat stond al vóór het jaar 1600 een wegkruis of kapel. Niet verwonderlijk, wanneer men bedenkt, dat hier in de Romeinse tijd al de heirbaan liep van Maastricht (Trajectum ad Mosam) naar Heerlen (Coriovallum). Vanaf ongeveer 1880 stond hier een kapel uit mergelsteen. Destijds behoorde de huidige wijk Broekhem nog tot de gemeente Houthem en was parochieel verbonden met de parochie St. Gerlachus. In 1933 kreeg Broekhem een eigen kerkgebouw als zelfstandige parochie St. Joseph en toen werd deze kapel onder meer gebruikt als rustaltaar tijdens de jaarlijkse processie op Sacramentsdag. In de jaren zestig raakte de kapel in verval en werd in 1973 afgebroken door de gemeente Valkenburg. Ter vervanging werd een mooie houten sokkel geplaatst met een Mariabeeld in een nis. Na ruim 40 jaren geraakte deze door vermolming in minder goede staat en besloot de Werkgroep Kruisen & Kapellen Valkenburg om weer een geheel nieuwe stenen kapel te bouwen. Om dergelijk werk bouwkundig en financieel te kunnen realiseren is een samenwerking tot stand gekomen met de Stichting Kunst- & Cultuurraad Valkenburg onder de naam Projectgroep Maria Kapel Broekhem, waarbij nauw is samengewerkt met de parochie St. Joseph, de gemeente Valkenburg en de Wijkraad Broekhem. Het ontwerp van de kapel was van Jean Spronck - lid van de Werkgroep - die hiervoor meerdere ontwerpen heeft moeten maken en diverse aanpassingen, vooral op aanwijzing van de gemeente Valkenburg. Gekozen werd voor een constructie uit Kunradersteen wegens de weers- & vandalisme bestendigheid. In het vroege voorjaar werd met de bouw begonnen en de feitelijke stenen opbouw is tot stand gebracht door iemand van buiten de projectgroep, die dit als vorm van vrijwilligerswerk heeft verricht: metselaar Jo Dirix, die dit werk met grote ambachtelijkheid en nauwkeurigheid heeft verricht. De projectgroep is hem hiervoor bijzonder erkentelijk. Op zondag 2 juli 2017 was het zover en werd de kapel – na toespraken door een lid van het kerkbestuur en een wethouder – omlijst met gezangen door het Kerkelijk Zangkoor onder ruime belangstelling ingezegend door pastoor J.M. Burger. En na afloop was er voor ieder koffie en vlaai in de parochiezaal, zoals dat in ons Limburgse land gebruikelijk is. Moge deze kapel voor de wijkbewoners en parochianen, de toeristen en bedevaartgangers, de wandelaars en fietsers een monument van zingeving en spiritualiteit betekenen.

'n Kruis vernielen? ... en dan ook nog een E.K.Kruis!

tekst Wim Clout / foto's Christien Dings

Het wegkruis in Broekhin-Zuid te Roermond, waarvan het corpus onlangs beschadigd is, maakt op zich deel uit van een bijzondere categorie wegkruisen. Het is namelijk een zogeheten "E.K.-Kruis".

"E.K.", dat staat voor Eucharistische Kruistocht, en is een door de paters norbertijnen van Averbode (Vlaanderen) in 1920 gestichte jeugdbeweging. Buiten Vlaanderen is deze beweging overigens weinig bekend geraakt, behalve in Roermond, alwaar enkele (priester)leraren van het Bisschoppelijk College je er als leerling van de eerste klas bijna vanzelfsprekend binnenloodsten. Zo verging het ook mij... ook al moest ik na een jaar alweer afhaken vanwege m'n overstap naar het Klein Seminarie Rolduc. Ik herinner me nog de fiets-

tocht met de hele club o.l.v. Ben Janssen (pr./prefect van de stads-externen) en de legendarische leraar Frans van het Ursulalyceum: Jo ("de Koe") van Hansen naar de kapel van kasteel Hillenraad in Boukoul-Swalmen om daar samen Eucharistie te vieren. Maar dat terzijde.

Als lid van deze jeugdbeweging werd je ingeleid in de decreten over de Eucharistie, zoals deze door paus Pius X in 1910 waren uitgevaardigd. Je beloofde dat je minstens eenmaal in de week ter Communie ging,

regelmatig bad en ook offers bracht voor een bijzondere intentie, die je daartoe aangereikt kreeg tijdens de gebedsbijeenkomsten op een "weekbriefje", als hulpmiddel en gedachtensteuntje. De geloofsijver die van je verwacht werd noemde men "kruistoscht". 't Schijnt dat de E.K. van het College in Roermond nog tot 1970 heeft bestaan en daarna is omgevormd tot een culturele sociëteit.

Wat deze beweging overigens ook gerealiseerd heeft is het plaatsen van diverse zogeheten E.K.Kruisen aan de randen van de stad. Een daarvan, in maart 1953, is het wegkruis (naar een ontwerp van de Roermondse

kunstenaar Frans Cox) waarover we hier spreken, dat van Broekhin-Zuid: op de grens tussen (de toenmalige gemeenten) Maasniel en Roermond; een teken voor de reiziger komende uit de richting Venlo: "u nadert (...) een katholieke stad!" (aldus vermeldt Maas- en Roerpost op 26 juni 1997). Dat was toen ter gelegenheid van de inzegening (de krant noemt het "wijding"!) van het dan alweer aan restauratie toe zijnde kruis. In feite was het geen restauratie, maar een complete vernieuwing. Het initiatief daartoe kwam van de werkgroep Kruisen en Kapellen van Rura (Roermondse stichting die zich o.a. inzet voor behoud van en aandacht voor historie en cultuur). Het corpus van dat in 1997 gerestaureerde kruis is dus nu beschadigd. Het bestuur van Rura bekijkt, zo werd mij verzekerd, samen met dr. Eric Caris (beleidsmedewerker afdeling monumenten van de gemeente) hoe het herstel te realiseren is.

Kunrade

Ver voor de negende eeuw stond er in Kunrade in de Kunderberg een klooster dat door Benedictijnen bewoond werd. Het waren de Noordmannen die in die tijd onze contreien onveilig maakten.

Zij hielden rooftochten, moorden en plunderden. Zo ook in het jaar 881. Het was kerstnacht toen zij het klooster in de Kunderberg van de Benedictijnen leeg roofden, plat brandden en de paters en broeders vermoorden. Broeder Odgar ontsprong de slachtpartij omdat hij niet aanwezig was in het klooster.

Kluzenaars

Broeder Odgar bouwde een nieuw provisorisch onderkomen en trok zich terug als kluzenaar in Kloosterbösch. Zo heet het gebied waar het klooster heeft gestaan.

Hij verbouwde groente en fruit en leefde een erg teruggetrokken bestaan.

Vele eeuwen na die kerstnacht leefden er nog verschillende kluzenaars en een van hen bevestigde een groot kruis op een eikenboom. In de loop der jaren groeide het kruis in de boom vast. Het werd zeer vereerd door de bewoners van deze streek.

Na vele eeuwen was de boom van Kloosterbösch reusachtig dik geworden maar van binnen was hij vermolmd. In een hevig noodweer met bliksem en donder sneuvelde de boom. Daarbij werd het kruis onherstelbaar vernield.

Corpus

Uit de dikke takken van de boom sneed een onbekende kunstenaar een prachtig mooi corpus. Het stelde de stervende Heiland voor. Het beeld verhuisde na verloop van tijd naar Kunrade en werd geplaatst op een plek die nu nog "In gene Christus" heet. Toen Napoleon rond 1800 deze streek onveilig maakte met zijn Sansculotten, moesten alle kruisen en beelden van heiligen verdwijnen of veilig gesteld worden.

Aangezien "Der Schoone Christus van Kunder" zich nog "In gene Christus" bevond, vergreep een dronken Sanculot zich aan het corpus en vernielde het met mokerslagen. Het had geen armen meer, alleen de romp bleef over.

Herstel

Een zekere Stoelemans, en later zijn familie, verborg het verminkte corpus in zijn huis op de zolder. Daar bleef het meer dan honderd jaar liggen. Vlak voor 1931, werd

het corpus hersteld en kreeg een mooie plaats tegen de gevel van het hoekhuis van de Pontstraat en de Heerlerweg. Het kruis werd door de bevolking vereerd. Men had grote eerbied voor dit oude legendarisch kruis dat eerherstel bracht aan de ongeschonden Heiland.

Inzegening

Het was in 1931 dat Mgr. Lebouille de processie vooring van de kerk in Voerendaal tot de plek waar het kruis geplaatst is. De inzegening was een prachtige plechtigheid die door vele Voerendalers en Kundenaren werd bijgewoond. Kapelaan Welter hield de feestpredicatie. Het kruis kreeg enige jaren geleden een prima opknappbeurt van dhr. Wiel Erven en zijn zoon Marcellino. Het kruis hangt nu nog aan het woonhuis van de familie Erven, die ook voor verder onderhoud zorgt van "De Schoone Christus van Kunder".

in het noorden betekende dat het einde, zoals de bloeiende verering van Sint Cunera te Rhenen, Sint Lebuïnus te Deventer, Sint Antonius Abt te Lunteren, Sint Eusebius te Arnhem, Sint Anna te Hattem en van 'Maria van de vele Mirakelen' te Oud Zevenaar. Een enkel bedevaartsoord dat pal op de grens lag, zoals dat van Sint Walrick in het Betuwse Overasselt met haar kapel en belendende 'lapjes- of koortsboom', kon stand houden, omdat veel pelgrims stiekem vanuit Brabant de Maas bleven oversteken.

Als typisch resultaat van de Contrareformatie liet een reactie in het zuiden niet lang op zich wachten. Een sluimerende verering van een middeleeuws Mariabeeldje dat aan een boom 'ergens tussen Zichem en Diest' had gehangen en tijdens de woelingen van die tijd verloren was gegaan, werd in 1587 'opgepoetst' door het plaatsen van een nieuw beeldje. Op initiatief van aartshertog Albert van Oostenrijk en zijn vrouw Isabella van Habsburg (dochter van Philips II) te Brussel, aan wie Philips in 1598 de soevereiniteit (!) over de Zuidelijke Nederlanden had toevertrouwd, nam de verering van 'Onze Lieve Vrouw op de Scherpe Heuvel' vanaf 1604 een hoge vlucht. Dankzij ruime financiële steun van vooral Isabella zou de plek weldra uitgroeien tot een pretentiefus, internationaal bekend bedevaartsoord. Voor de katholieken betekende Scherpenheuvel het triomferende heiligdom van hoop en het bewijs van het katholieke gelijk, terwijl de protestanten het natuurlijk als het ultieme bewijs van katholieke dwaling beschouwden.

Eenzelfde 'oppoetsing' van een middeleeuwse verering zien we in de Brabantse plaatsen Handel en Ommel. In het dorp Handel, ressorterend onder de Commanderie van Gemert van de Duitse Orde, bestond een eeuwenoude devotie voor een

Kevelaer

Mariabeeld, dat in een 'doren stock' (een meidoorn) was verschenen aan een herder en door deze in 1368 was geplaatst in een nieuwe, door de Duitse Orde gestichte kapel. Deze groeide uit tot een kerk, gewijd aan Onze Lieve Vrouw ten Hemelopneming, die in 1459 tot zelfstandig rectoraat werd verheven. Achter de kerk lag in een park een 'wonderbaarlijk putje', een door kwelwater vanuit de naburige Peelrandbreuk gevoede bron. Dat geneeskrachtige water zorgde vanaf 1603 in Handel voor een groot aantal wonderbaarlijke genezingen, die een gestage pelgrimsstroom op gang brachten. Ook nadat het katholieke geloof in 'de Meijerij van Den Bosch' (ruwweg de provincie Noord-Brabant), door de verovering van Den Bosch door Frederik Hendrik in 1629 een moeilijke periode tegemoet ging, bleef de verering bestaan, omdat zij inmiddels door pelgrims uit de verre omgeving werd gevoed.

De Mariaverering in Ommel dateert volgens de legende van 1440, toen tijdens de Goede Week een Mariabeeldje werd aangetroffen op een weipaal. Men bracht het over naar de parochiekerk van het naburige Asten en dat nog wel meerdere keren, want het beeldje bleek steeds weer op de paal terug te keren. Toen

bouwde men er een 'kêske', een houten kapelletje omheen, dat vier jaar later al werd vervangen door een ruime, stenen kapel. Die werd in 1444 nota bene geconsacreerd door de bisschop, prinsbisschop Johan van Heinsberg van Luik. Eenzelfde opbloei als in Scherpenheuvel en Handel viel na 1580 in Ommel op te tekenen. Hieraan kwam echter een einde bij de Vrede van Munster in 1648, toen de Republiek in de Meijerij beduidend strenger ging optreden tegen 'alle paapse afgoderij'. Veel parochiekerken kwamen toen in handen van een handjevol protestanten, terwijl de talrijke katholieken hun heil moesten zoeken in 'schuurkerken' of andere schuilplaatsen. Het genadebeeld van Ommel werd daarop door de zusters van het naburige klooster Maria Schoot overgebracht naar Nunhem in het graafschap Horn, waar het verder werd vereerd. Pas in 1840 keerde het beeld terug naar Ommel.

GENADEOORDEN IN OPPER-GELRE

Het Gelderse Overkwartier dat zich van Mook tot Nieuwstad uitstrekte aan weerszijden van de Maas, heeft tijdens de Tachtigjarige Burgeroorlog enorm te lijden gehad, vanwege het feit dat het zo lang 'op

de frontieren' lag en een aantal Maasveldtochten en belegeringen door legers van de Republiek en het Zuiden heeft moeten doorstaan. We kunnen dus veilig aannemen, dat de groeiende volksvroomheid in het gebied niet alleen aan de Contrareformatie te danken was maar zeker ook aan een behoorlijke portie angst. Dat doet niets af aan het feit, dat tijdens het tweede stuk van de Tachtigjarige Burgeroorlog (1621-1648) in Opper-Gelre eveneens twee hoogst belangrijke Maria bedevaartsoorden zijn ontstaan.

In hoofdstad Roermond had het stadsbestuur in 1418 opdracht gegeven voor de bouw van een aan Maria gewijde kapel 'buiten de Zwartbroekpoort aan het Zand'. Daarin kwam een miraculeus beeldje van de Moeder Gods te staan, dat tot ver in de omtrek bekend was geworden door de vele gebedsverhoringen. Tijdens de oorlog werd Roermond enige malen belegerd en ingenomen. Vooral bij belegeringen werden steeds weer alle obstakels, zoals gebouwen, bomen etc., afgebroken c.q. geroid, zodat de aanvallende vijand zich niet erachter kon verschuilen. Dat betekende in 1578 het einde van de eerste 'Kapel in het Zand', maar in 1609, aan het begin van de Wapenstilstand van Twaalf Jaar, verscheen een nieuw 'klein oratorium', dat, vanwege de toestroom van pelgrims, vier jaar later reeds aanzienlijk moest worden uitgebreid. In 1684 volgde opnieuw een uitbreiding, 'een grooten bouw',

Onze Lieve Vrouw van Handel

waarbij ook de put waarin het genadebeeld ooit was gevonden, in het complex werd geïntegreerd. De Kapel in het Zand is vervolgens tot de dag van vandaag een bruisend bedevaartsoord gebléven. Zelfs de onderbreking tijdens de Franse Tijd, tussen 1797 en 1802, heeft daaraan niets kunnen veranderen. In 1862 vestigden de paters Redemptoristen zich bij de kapel en bouwden er een

jaar later hun klooster. De congregatie bleef tot 2016 verantwoordelijk voor de opvang en begeleiding van de pelgrims.

Vrijwel op de 'nieuwe grens' tussen het hertogdom Kleef en het Overkwartier van Gelre, ontstaan door de laat middeleeuwse annexatie van het Gelderse ambt Goch door Kleef, liggen de oude Gelderse plaatsen Kevelaar, Wetten en Twisteden. De huidige grens met Nederland is maar zes kilometer van Kevelaar verwijderd. Deze betreurenswaardige, niets ontziende grens dwars door oud Gelders gebied kwam tot stand tijdens het beroemde Wener Congres in 1814-1815, toen de Grote Mogendheden Engeland, Pruisen en Rusland die Napoleon in Leipzig en Waterloo hadden verslagen, het Europese continent opnieuw hebben ingedeeld. Daarbij was voorzien, dat Frankrijk in het noorden 'in bedwang zou worden gehouden' door een machtig Verenigd Koninkrijk der Nederlanden onder leiding van koning Willem I van Oranje Nassau. Deze heeft toen hemel en aarde bewogen de onderhandelende partijen ervan te overtuigen dat de

zuid- en oostgrens van zijn koninkrijk dan het beste zou kunnen verlopen via de Moezel en de Rijn. Daarmee wilde Pruisen echter niet instemmen, omdat dan ook belangrijke steden als Emmerik, Kleef, Krefeld, Neuss, Mönchengladbach, Aken, Bonn, Koblenz en vooral de metropool Keulen tot het Koninkrijk der Nederlanden waren gaan behoren. Pruisen, dat het grootste deel van

het Overkwartier gedurende de gehele achttiende eeuw (prima !) had bestuurd, wilde eigenlijk de Peel als grens. Men kwam tot het compromis, dat Willem I het westelijke deel van het Overkwartier van Gelre zou verwerven en Pruisen het oostelijke. Om de door Willem dringend geachte aanleg van een weg van Maastricht naar Nijmegen ten oosten van de Maas mogelijk te maken, besloten de Grote Mogendheden de grens ten noorden van Venlo te laten verlopen op een afstand van een kanonschot breed vanaf de Maas.

In Kevelaar werd sinds 1642 een als wonderbaarlijk beschouwde afbeelding van de Maagd Maria als 'Consolatrix Afflictorum', Troosteres der Bedrukten, vereerd. Volgens de legende zou marskramer Hendrik Busman van Maria persoonlijk de opdracht hebben gekregen bij een hagelkruis op de wegkruising naar Gelder en Kleef een kapel te bouwen. Korte tijd later was al een stroom van pelgrims op gang gekomen en in 1647 werd, tijdens een kerkvergadering in Venlo, een achttal wonderbaarlijke genezingen erkend.

Het leidde tot een stormachtige ontwikkeling van het bedevaartsoord. De kapel was op dat moment reeds tot een echte bedevaartskerk uitgegroeid (de huidige Kaarsenkapel) en zeven jaar later werd een barokke koepelkapel, de Genadekapel, gebouwd. Kevelaar is een typisch bedevaartsoord van de Contrareformatie geworden, omdat zeer veel pelgrims uit de calvinistische Republiek en het protestants geworden hertogdom Kleef er toevlucht hebben gezocht bij Maria, Troosteres der Bedrukten.

Kapel in 't Zand Roermond

ONZE LIEVE VROUW BEHOUDENIS DER KRANKEN, SITTARD

Sittard, de Mariastad is wel zeer bijzonder gezegend, daar er twee miraculeuze Mariabeelden vereerd worden.

Het kleinste wonderbaar Mariabeeldje van heel ons bisdom, wordt vereerd in de grote Sint Pieterkerk, onder de titel: "Behoudenis der Kranken". Dit beeldje is van verre gekomen. In 1649 kwamen twee Dominicanessen uit Brugge naar Sittard, om er 'n klooster te stichten. Zij brachten met hun stille armoede een schat mee, n.l. een klein Mariabeeldje, dat moeder Overste had meegegeven als troost in hun zwaar beginnen. Wat de vrome zusters vroegen aan Maria, dat kregen zij ook, zodat weldra hun kloostertje belegerd werd door zieken, pelgrims en processies. 'n Blind meisje genas plotseling, kreupelgeborenen hingen na hun genezing, naast het wonderbaar beeldje hun krukken op.

Toen kwam de tegenslag! De Franse revolutie verjoeg de arme zusters en de kloosterkapel op Sint Agnetenberg stond verlaten. Toen besloot de deken der stad het verlaten Mariabeeldje naar zijn kerk over te brengen. Dit geschiedde in stilte en het beeldje keerde ook in stilte terug naar het klooster! Toen moest de deken de overplaatsing plechtig overdoen... en het beeldje bleef in de kerk! Enige jaren verbleef het wonderbaar beeldje echter in bewaring bij de zusters Ursulinen, toen kerk en toren door de bliksem getroffen werden (1857).

Daar in het stille heiligdom te midden van Godgewijde maagden, ondervonden haar vereerders hoe het vertrouwen op Maria beloond werd. Want pas stond het Mariabeeldje weer terug in de grote kerk, of een nieuwe twijg ontsproot aan de beproefde Sittardse Mariadevotie.

Op die tweede Mariadevotie in Sittard komen we terug in het volgende nummer van Kapellen en Kruisen

De zusters dominicanessen Maria Sibilla Bronckhorst en Ida Agnes Crockx stichtten in 1649 het klooster Sint Agnetenberg in de Plakstraat in Sittard. Vanuit hun klooster in Brugge brachten zij een klein Mariabeeldje mee. Volgens de overleving zou dit beeldje van O.L. Vrouw Behoudenis der Kranken na de beeldenstorm in Brugge zijn gevonden, drijvend op het water. Bij het beeldje zouden direct verschillende wonderen gebeurd zijn, waardoor bedevaarten op gang kwamen. Zieken

en gehandicapten vonden er genezing en Maria werd tegen besmettelijke ziekten aangeroepen. Ook de bescherming van de kloosterzusters tijdens een plundering door de Fransen in 1677 zou aan het miraculeuze beeldje zijn toe te schrijven. Hierdoor nam de devotie sterk toe. Bedevaarten kwamen die jaren onder meer vanuit Schinveld, Stein en Beek. Stadsbestuurders en geestelijken offerden in de zeventiende eeuw geld en goederen aan het beeld. Ook gedurende de achttiende eeuw werden 'mirakelen' opgetekend. In 1797 verlieten de dominicanessen Sittard op last van de Franse overheid. Na een periode van precies zestig jaar werd

klooster Agnetenberg betrokken door de Liefdezusters van het Kostbaar Bloed, die het klooster tot voor kort bewoonden.

Waar het beeldje van O.L. Vrouw Behoudenis der Kranken in de zeventiende en achttiende eeuw was opgesteld is niet bekend. In 1804 liet de toenmalige pastoor H.W. Hons het beeldje naar de Grote of Sint-Petruskerk overbrengen. Volgens de legende keerde Maria terug naar haar oude plek in de kloosterkerk omdat de pastoor verzuimde het overbrengen op plechtige wijze te doen. Pas nadat de overbrenging in processie had plaatsgevonden, bleef het beeldje in de Sint-Petruskerk.

Na de brand van 1857 als gevolg van een blikseminslag, waarbij vooral de toren maar ook een gedeelte van de kerk grote schade opliep, bracht deken Roersch het beeldje tijdelijk in veiligheid in de kapel van de zusters ursulinen. De terugkeer van het op een zilveren troon geplaatste beeldje vond plaats met een plechtige processie met bisschop Paradis op 24 juni 1861.

In 1879 schonk J.Chr. Warblings, vicaris-generaal van het bisdom Luik, een nieuw, neogotisch altaarretabel voor O.L. Vrouw Behoudenis der Kranken, dat werd geplaatst op een vijftiende-eeuws altaar. Warblings had aan de in Roermond woonachtige Duitse kunstenaar en schilder F.A.C. Martin opdracht gegeven om de voorspelling van Jesaja uit te beelden: 'Een Twijg zal ontspruiten uit Jesse en een Bloem ontluiken uit zijn wortel.' Liggend kijkt de profeet naar de Twijg (Maria),

die opschiet uit Davids stam en die de Bloem (Christus) voortbrengt. Het beeldje, gevat in een glazen cilinder, wordt omringd door de twaalf koningen van Juda uit de stam van David. Aan weerszijden van de boom van Jesse schilderde August Martin musicerende engelen. De vleugels van het altaar zijn voorzien van voorstellingen van de geboorte van Christus en de aanbedding door de Wijzen. Als de vleugels worden gesloten dan is de Annunciatie te zien.

Het beeldje van O.L. Vrouw Behoudenis der Kranken is slechts 18 cm hoog. Het lijkt een nabootsing van het bekende beeld van O.L. Vrouw van Foy en dateert vermoedelijk uit de zeventiende eeuw. Het hout is vrij sterk aangetast, maar er zijn nog sporen van de oorspronkelijke polychromie en vergulding aanwezig. De gouden kroontjes van Moeder en Kind zijn geschonken door barones De Negri.

Sinds 1868 raakte de verering van de Behoudenis der Kranken geleidelijk aan overvleugeld door de nieuwe devotie en bedevaarten ter ere van O.L. Vrouw van het H. Hart. Desondanks werd in 1900 nog de monumentale Mariazuil met een circa twee meter hoge kopie van het genadebeeldje op het Kerkplein opgericht. De zuil is vervaardigd in het beeldhouwersatelier van Kasteleyn en Kühnen dat zich aan de voet van de Petruskerk bevond. Vier jaar later werd het eeuwfeest van de overbrenging van het genadebeeldje van het klooster Agnetenberg naar de Petruskerk in 1904 nog gevierd. Na het lof op 29 mei trokken circa 2000 Sittardenaren met het genadebeeldje in processie naar het in de Plakstraat, vanwaar men weer terugging naar de Petruskerk. Het was een van de laatste grote manifestaties rond deze bedevaartcultus.

Bijna alle bouwwerken hebben een binnenruimte die toegankelijk moet zijn. Daarom zijn er gevelopeningen nodig. Soms, zoals bij kleine kapellen, volstaat een uitsparing in het metselwerk, al dan niet met een traliedeurtje. De meeste gevelopeningen zijn echter voorzien van een kozijn. Hiervoor kan natuursteen, ijzer, aluminium of kunststof worden gebruikt, maar de meeste kozijnen zijn van hout. In een deurkozijn bevinden zich uiteraard een of meer deuren, die doorgaans zelf ook (grotendeels) van hout zijn gemaakt. Bij kleinere raamkozijnen kan het glas direct in het kozijnhout zijn opgenomen. Meestal bevindt zich in het kozijn echter een (beweegbaar) venster, dat een of meer ruiten bevat.

Kozijnen

In het verleden werden kozijnen gemaakt van goede Europese houtsoorten, zoals eiken en fijndradig grenen. De kwaliteit hiervan is vaak veel beter dan die van nieuw hout. Dit pleit ervoor om oudere houten kozijnen waar mogelijk te behouden of eventueel te laten 'aanhelen'. Bij dit laatste worden slechte delen vervangen door ander hout van een vergelijkbare soort en kwaliteit. Vaak gaat het om de onder-einden van de (verticale) stijlen. Door stoten en vooral door afvallend en opspattend hemelwater hebben deze plaatsen het vaak zwaar te verduren. Aanhelen is overigens werk voor de vakman. Zie er in elk geval op toe dat nieuwe onderdelen zo worden gezaagd dat het contactvlak waar als het goed is nooit water komt toch naar buiten afwatert.

Kozijnen kunnen een dragende functie hebben. In dat geval rust bijvoorbeeld het bovenliggende metselwerk op de bovendorpel van het kozijn. Die moet daar qua sterkte op berekend zijn. En blijven. De kozijnstijlen moeten de bovendorpel voldoende blijven ondersteunen. Wees daarom voorzichtig met het wegbreken of loszagen van (slechte) delen van kozijnen. Als bij herstelwerk essentiële onderdelen tijdelijk worden verwijderd, moeten stempels of klossen worden aangebracht om de bovenliggende bouwmassa op te vangen.

Het is van groot belang dat kozijnen, deuren en vensters zo zijn geconstrueerd dat er nergens langdurig water op kan blijven staan. Ook moet worden voorkomen dat water aan de onderzijde van horizontale delen 'naar binnen kan kruipen'. Daarom worden dorpels aan de onderzijde voorzien

van een lange, meestal halfronde uitsparing. Zo'n waterhol zorgt ervoor dat waterdruppels zo spoedig mogelijk van het houtwerk afvallen.

Kozijnen, deuren en vensters moeten zelf zo veel mogelijk waterdicht zijn. Dit wordt onder meer bereikt door openstaande naden in het houtwerk regelmatig dicht te schilderen. Rond de afzonderlijke delen moet echter voldoende ventilatie mogelijk zijn. Vanouds bevindt zich tussen kozijnen en metselwerk een smalle luchtspleet. Sinds er op grote schaal kitten en kitspuiten beschikbaar zijn, bestaat de neiging om deze 'natuurlijke ventilatieopeningen' af te dichten. Dit kan echter desastreuze gevolgen hebben. In principe niet doen dus en als het heel hard tocht, eerst deskundig advies vragen.

Voor het hout van kozijnen (en deuren en vensters) geldt het aloude principe dat kwaliteit zich niet verloochent. Het zelf op maat te zagen vuren prefab kozijn van de bouwmarkt kost weliswaar maar een kwart van een goed stuk timmerwerk, maar het zal, zeker onder vochtige omstandigheden, ook vele malen eerder aan vervanging toe zijn. Op termijn wegen de veel hogere arbeidskosten niet op tegen de hogere aanvangskosten van een goed kozijn.

Deuren

Bij deuren komen twee problemen veel voor: de onderzijde is slecht en de ophanging aan het kozijn is niet in orde. Beide zijn een direct gevolg van onvoldoende onder-

houd. Net als bij kozijnen, is het onderste deel van deuren extra gevoelig voor (water)schade. Regelmatig schilderen ook aan de onderzijde is hier dan ook cruciaal. Daarmee wordt tevens kromtrekken tegengegaan.

Een veelvoorkomend probleem met de ophanging is dat (vooral zware) deuren op den duur 'uitzakken'. In theorie zijn er drie oorzaken. Het scharnierdeel aan de deur zit niet meer goed vast, het deel aan het kozijn zit niet meer goed vast of de verbinding tussen beide (eventueel een pen) is gesleten. Daarnaast komt het voor dat er onvoldoende scharnieren zijn bevestigd of dat de gekozen scharnieren te licht zijn.

Het probleem is dat een klein beetje speling (enkele millimeters) al grote gevolgen kan hebben. De deur gaat dan klemmen, waardoor

de schade nog ernstiger wordt. Soms kan een kleine ingreep veel schelen. Bijvoorbeeld de scharnierdelen opnieuw bevestigen met grotere schroeven of een ring aanbrengen tussen duim en geheng. Het opnieuw 'afhangen' van een deur vergt inzicht en handigheid. Meestal is hiervoor de timmerman nodig. Schakel deze bijtijds in, omdat de schade snel toeneemt.

Hang- en sluitwerk blijven smeren

Om deuren en vensters goed te laten functioneren, is hang- en sluitwerk nodig: duimen en gehengen, scharnieren, uitzetters, sloten, grendels enzovoort. Deze beweegbare onderdelen zijn bijna altijd van metaal. Als twee metalen

vlakken onder druk over elkaar schuiven, treedt slijtage op. Door regelmatig te smeren (met een stevig, weerbestendig vet) wordt de slijtage sterk gereduceerd. Bovendien voorkomt je hiermee gevolgschade, zoals klemmende deuren en beschadigd schilderwerk.

Bij de bevestiging van hang- en sluitwerk moet alles in het werk worden gesteld om vochtindringing tegen te gaan. Zet gaten en inkepingen daarom vooraf enkele keren goed in de grondverf. Gebruik voor de bevestiging schroeven van koper of roestvast staal en zorg ervoor dat alle metalen onderdelen steeds voldoende zijn beschermd door verf of vet.

Vensters

Aantasting van vensterhout wordt heel vaak veroorzaakt door condenswater dat aan de onderzijde van de ruit op het houtwerk blijft staan. Hierdoor gaat dit hout inrotten. Door bij schilderwerk de verf ongeveer 2 mm tegen het glas 'op te zetten', kan dit probleem aanzienlijk worden verkleind.

Bij herstelwerk aan vensters is het van belang de oorspronkelijke maatvoering te respecteren. Denk hierbij onder meer aan de verdeling en de dikte van kruisroeden. Ook hebben oudere kozijnen en vensters vaak karakteristieke versieringen in de vorm van geschaafde of gefreesde profielen. Houd deze in ere.

Ruiten kunnen breken door onbedoeld stoten of moedwillige vernieling, maar het kan ook 'spontaan' gebeuren. In dat laatste geval zal spanning in het venster de oorzaak zijn. Die kan bijvoorbeeld zijn ontstaan door verzakking van de gevel of, bij ijzeren ramen, door roestdruk. In principe moeten kapotte ruitjes zo snel mogelijk worden vervangen. Hierdoor wordt vervolgschade (inregenen) voorkomen. Als glasbreuk het gevolg is van spanning, moet zo mogelijk eerst de oorzaak worden weggenomen. Openingen kunnen zo nodig tijdelijk worden gedicht met een stuk plexiglas, lexaan of een ander (lichtdoorlatend) materiaal.

Ook stopverf verven

Tegenwoordig worden ruiten meestal op hun plaats gehouden door glaslatten. Nadat eerst kit is aangebracht, worden de latten met dunne spijkers vastgezet. De ouderwetse manier bestaat uit het aanbrengen van stopverf, een deegachtig mengsel van hoofdzakelijk krijtpoeder en lijnolie. Bij de moderne varianten is de lijnolie vervangen door kunsthars. Om te voorkomen dat olie uit de stopverf in het vensterhout dringt, moet dit eerst twee keer worden behandeld met lijvige grondverf. Laat stopverf goed uitharden. Dit kan enkele weken tot maanden duren. Schilder uitgeharde stopverfranden altijd mee en zet de verf circa 2 mm op tegen het glas. Stopverf verouderd in de loop der jaren en brokkelt dan af. Kleine beschadigingen kunnen worden gerepareerd. Na enkele decennia zullen ruiten een keer opnieuw gezet moeten worden.

Tips

- Controleer houten kozijnen, deuren en vensters regelmatig op openstaande naden en (beginnende) aantastingen. Horizontale onderdelen (dorpels) lopen meer gevaar dan verticale (stijlen).
- Controleer regelmatig of hang- en sluitwerk nog goed functioneert, nog voldoende beschermd is en nog goed is bevestigd. Smeer het minstens één keer per jaar.
- Zorg dat rond kozijnen, deuren en vensters voldoende ventilatie mogelijk is; ga niet onbedachtzaam met de kitspuit aan de gang.
- Controleer of stopverf nog goed aansluit op hout en beglazing en zorg waar nodig voor reparatie of volledig herstel.
- Zorg ervoor dat kapotte ruitjes zo snel mogelijk worden vervangen.

In de oktobermaand, ook een Mariamaand, blikken wij nog even terug op de meimaand. Zoals in zoveel plaatsen in Limburg staat mei ook in Horn in het teken van Maria. Dan verhuist de wekelijkse dinsdagmorgenmis van 09.00 uur van de dagkerk naar het Mariakapelletje aan de Posthuisweg.

In overleg met de heer en mevrouw Spee, eigenaars van het kapelletje, is sinds dinsdag 8 mei 2012 de traditie van een wekelijkse mis in de openlucht bij Maria weer in ere hersteld, na afwezigheid sinds 1989.

Deze vieringen in en om het kleine kapelletje van 'Maria aan de Leer' trekken wekelijks zo'n twintig bezoekers. Samen met pastoor Dieteren wordt de Eucharistie gevierd. Dan galmen de Marialiederden over de weilanden, waar de koeien staan te grazen. De vroege vogels zingen hun hoogste lied en de Nederlandse vlag wappert in

de wind. Elke dinsdag hangt een trouwe buurtbewoner de nationale driekleur speciaal uit voor Maria.

Onze Lieve Vrouw zorgt elke week voor droog weer, zodat men na afloop samen kan genieten van een kopje koffie in de buitenlucht, verzorgd door de buurtvereniging Mariaput, die ook het kapelletje onderhoudt. Er wordt dan gezellig even nagepraat ... daarna worden de stoelen opgeruimd en gaat iedereen weer huiswaarts. Talrijke kaarsjes, aangestoken voor bijzondere intenties, branden dagelijks in het kapelletje. Vele wandelaars lopen er even binnen en fietsers stappen even af om Maria te groeten.

Bij Maria is iedereen altijd welkom ... en natuurlijk niet alleen in de meimaand.

Herkomst 'kastkapelletjes'.

In 2014 is in Roggel op de locatie 'Op de Bos' een zogeheten 'kastkapelletje' terug geplaatst en ingezegend.

Aangezien dit soort kapelletjes niet veel voorkomt in Midden-Limburg zijn we op zoek naar de herkomst van deze kapelletjes.

Wie kan ons meer vertellen over dit soort 'devotie-monumentjes'?

In Zuid-Limburg en bij onze zuiderburen België vind je regelmatig van deze Mariakastjes. Hoe wijdverspreid was deze geloofsuiting in deze regio?

Waarom vind je tegenwoordig in de gemeente Leudal en Midden-Limburg zo weinig van deze Mariakastjes?

Heeft u meer informatie voor ons archief? Stuur dan een bericht naar ons contactadres: skkl@bisdom-roermond.nl

Nieuwe website Heerlen en Brunssum

Het archief heeft enige tijd geleden de bestanden van Frans Cals mogen ontvangen. Frans heeft in Brunssum gezorgd voor het plaatsen van 18 nieuwe kruisen en de renovatie en reparatie van bijna 30 stuks.

De bedoeling van Frans was om deze bestanden zichtbaar te maken via de website van de Stichting SKKL, maar dat is voorlopig helaas nog niet mogelijk. Omdat ik toch graag het werk van Frans toegankelijk wilde maken, is er een "noodoplossing" gevonden.

Mijn eigen website helemaal omgebouwd en daarop de inventarisaties van Heerlen en Brunssum zichtbaar te maken. Het is zover, Heerlen is nog niet helemaal klaar, Brunssum wel. En er wordt hard aan gewerkt om de nog ontbrekende informatie bladen voor Heerlen nog te maken.

De site is te vinden onder www.harriekuijpers.nl

Klein Religieus Erfgoed in Heerlen en Brunssum

Dit is de webpagina waar U een inventarisatie kunt vinden van het Klein Religieus Erfgoed in de Gemeenten Heerlen en Brunssum. Onder Klein Religieus Erfgoed wordt verstaan: Kruisen, Kapellen, Beelden (religieus) Lourdes Grotten etc. Verder is er voor de Gemeente Heerlen een pagina waar de verdwenen objecten (vaak met foto) gerubriceerd zijn. De website is ontstaan door samenwerking van Harrie Kuijpers en Frans Cals, op de introductie pagina stellen we ons voor.

Veel plezier wensen Harrie Kuijpers en Frans Cals

AANDACHTSGEBIEDEN BESTUURSLEDEN

Onze stichting Kruisen en Kapellen in Limburg telt 16 bestuursleden. Behalve de voorzitter hebben alle bestuursleden hun "aandachtsgebied" in portefeuille. U kunt voor vragen opmerkingen en raad terecht bij het bestuurslid dat voor uw plaats verantwoordelijk is. Stuur bij voorkeur een e-mail zodat uw vraag of opmerking goed gedocumenteerd is en vastligt.

Voorzitter:

Matheu Bemelmans

tel: 0475 38 68 91

e-mail: skkl@bisdom-roermond.nl

Regio Noord-Limburg			
Mook en Middelaar, Gennepe, Bergen, Venray	Koos Swinkels	0478 58 46 31	koos.swinkels@gmail.com
Horst aan de Maas	Jos Jenniskens , <i>secretaris</i>	077 39 82 948	josjenniskens@home.nl
Peel en Maas	Ton Boots	077 46 51 103	tonwil@home.nl
Beesel, Venlo	Wim van Diepen , <i>penningmeester</i>	077 47 51 987	wimvandiepen@home.nl
Regio Midden-Limburg			
Roerdalen, Roermond	Wim Clout , <i>vice-voorzitter, redacteur</i>	0475 31 12 92	wjclout@zonnet.nl
Nederweert, Weert	Alfons Bruekers	06 2237 1484	abruekers@hetnet.nl
Leudal	Jos Backbier	0475 44 03 30	j.backbier@home.nl
Maasgouw, Echt-Susteren	Lei Peeters	0475 55 15 15	l.peeters@gemeentemaasgouw.nl
Regio Westelijke Mijnstreek			
Nuth, Schinnen, Beek, Valkenburg aan de Geul	Sander van Daal , <i>redacteur</i>	06 2519 0455	sc.van.daal@gmail.com
Sittard – Geleen, Stein	Peer Boselie	046 45 82 207	peer.boselie@gmail.com
Regio Heuvelland			
Maastricht, Meerssen	Toon Jenniskens	043 34 76 206	toon.jenniskens@ziggo.nl
Gulpen-Wittem, Voerendaal	Chris Willems	045 57 51 390	chr-willems@ziggo.nl
Eijsden-Margraten, Vaals	Hay van Boekhold	043 45 73 378	yahvanb@gmail.com
Regio Parkstad			
Heerlen	Harrie Kuijpers , <i>archivaris</i>	045 54 15 628	h.kuijpers@home.nl
Brunssum, Kerkrade, Landgraaf, Onderbanken, Simpelveld	Vacant		

